

(PLECS)

D'HISTÒRIA LOCAL

127

Directors: Ramon Arnabat,
Josep Santesmases
Compaginació: Natàlia Báscones
Disseny: Canseixanta
Tria de novetats: Pineda Vaquer

CONTINGUTS

EDITORIAL: La biografia revisada...	1
TEMES 1: La col·lecció de...	2
TEMES 2: Històries de vida	5
PATRIMONI: Eines per a treballs...	8
RESSENYA	9
TRIA DE NOVETATS	10
NOTICIARI	12

JOAQUIM M. PUIGVERT I SOLÀ. Universitat de Girona

LA BIOGRAFIA REVISADA

Si cerquem al diccionari la definició de *biografia* s'hi pot llegir: «història de la vida d'algun personatge, escollit generalment en virtut de la seva activitat o del seu ressò públic». Certament, la biografia és un gènere amb una llarga tradició al darrere, amb arrels en el món clàssic. Des del primer Renaixement s'emprà per enaltir les vides dels homes més destacats. Vasari, per posar un exemple ben notori, va contribuir amb la seva obra *Les vides dels més excel·sos arquitectes, pintors i escultors* al culte als artistes, tasca que seria continuada més endavant pel romanticisme. Entre els historiadors de la segona meitat del segle XX, però, la biografia no ha gaudit de gaire bona premsa, ja sigui perquè sovint no s'ha distanciat del to apologetic i hagiogràfic o per raons historiogràfiques que venien de més lluny. Als inicis del segle passat, E. Durkheim llançava un clar desafiant als historiadors en afirmar que «la història només pot ser una ciència a condició d'alçar-se per damunt d'allò individual». La resposta a aquest repte intel·lectual arribaria durant el període d'entreguerres de la mà de l'escola historiogràfica dels *Annales*, que maldaria, amb brillantor literària i agressivitat rupturista, per trencar amb la vella història biogràfica, política i factual arrelada en

el segle anterior. La història social i econòmica desplaçaria la història política i la biografia, tal com va dir François Dosse (*L'histoire en miettes. Des Annales a la nouvelle histoire*), descendiria inexorablement, mentre guanyaven terreny els mètodes quantitius. Aquesta tendència a la baixa dels estudis biogràfics continuaria amb la historiografia marxista més estructuralista però començaria a capgirar-se amb la microhistòria de factura italiana, que començà a adoptar mètodes i tècniques d'investigació més propers

a l'antropologia, en la mesura que aquesta disciplina, tal com ha reconegut Giovanni Levi, havia fet un ús tradicionalment més enèrgic d'investigacions intenses apetita escala. El mètode biogràfic, depurat de qualsevol reminiscència apologetica i aplicat amb rigor, ha permès en els darrers anys renovar la història del moviment obrer, de la immigració, de les dones i dels pagesos (propietaris o masovers), entre molts altres col·lectius socials; en aquests casos no es tracta de biografies singu-

lars, sinó de biografies col·lectives posades al servei de la història social. Amb tot, diguem-ho clar, aquest nou ús de la biografia poca cosa té a veure amb el vell gènere biogràfic del qual parlàvem a l'inici d'aquestes ratlles, de la mateixa manera que la microhistòria no està pas emparentada intel·lectualment amb la vella història local. ■

Persones anònimes, probablement en una tarda festiva de finals d'estiu de principis del segle XX.]

temes-1)

ANTONI GAVALDÀ. Universitat Rovira i Virgili

LA COL·LECCIÓ DE BIOGRAFIES COOPERATIVISTES CATALANS DE LA FUNDACIÓ ROCA I GALÈS

La biografia, com a història de vida d'algú, és un gènere recuperat en els darrers anys, quan la història ha anat deixant de banda falses preeminències respecte d'altres disciplines socials i ha compartit avenços amb aquestes, en qüestions on la frontera era tan tènue que, més que punt de separació, esdevenia zona de confluència. La biografia havia estat, en general, un gènere tergiversat; la mala premsa implicava que fos criticat sense veure la potencialitat que oferia en altres latituds, on destacaven biografies de divulgació amb personatges de tota mena i condició. Bernabé Sarabia indicava que l'objectiu principal de la biografia era oferir al lector «una imatge ceñida a la verdadera vida del sujeto biografiado».¹ Pere Anguera,² l'any 2000, en una introducció a *Plecs d'Història Local* sobre el tema, indicava que «la biografia ha estat un gènere conreat tradicionalment amb notable gasiveria a Catalunya», bo i afegir que «sortosament la situació ha començat a canviar en els darrers anys». Fa poc temps –concretament el 2003–³ jo mateix vaig escriure que Eric Hobsbawm, en el llibre *Sobre la Historia*,⁴ en revisar un article seu que havia estat motiu de controvèrsia amb Lawrence Stone sobre la història narrativa, ja deia que «hi ha indicis que la

vella avantguarda històrica ja no refusa, menysprea i combat la tradicional “història de l'esdeveniment”, ni tan sols la història biogràfica, com part d'ella feia en altre temps». Era una constatació.

Conseqüents amb aquests plantejaments –i evidentment amb d'altres–, la Fundació Roca i Galès, amb seu a Barcelona i dedicada entre altres qüestions a la promoció i divulgació del cooperativisme, va iniciar fa quatre anys una via editorial, conjuntament –cooperativament– amb Cossetània Edicions, amb seu a Valls. Intentava recuperar el perfil biogràfic de cooperadors de les diverses vessants de l'economia social, mitjançant la col·lecció que porta per nom *Cooperativistes Catalans*. Una anàlisi intencional i analítica del procés i de les seves vicissituds, del tot reeixida, l'ha presentat en un fòrum espanyol Santos Hernández.⁵ Hi ha escrit que la col·lecció parteix tant de la memòria històrica com de l'embranchida de l'estudi del cooperativisme català des dels anys vuitanta del segle passat, «[...] y que tan útil parecía resultar. Y a ayudarla a evolucionar. Habíamos de colaborar en la fijación de las bases científicas de este proceso, y, en consecuencia, con aplicación de criterios verdaderamente historicistas. Como nuestro intento era el de estudiar nuestro cooperativismo, el de nuestra época, decidimos que ello suponía el análisis de la obra de personas que hubieran tenido influencia directa sobre su desarrollo actual». La Fundació, en la presentació del primer volum de la col·lecció, va posar les cartes damunt la taula: volia intentar saber quines persones havien ajudat a forjar idees per fer avançar la cooperació o l'economia social a Catalunya, determinar el paper que van exercir les referides persones en els àmbits socioeconòmics (perquè cal no oblidar que una cooperativa és una empresa) i destriar els valors de donació personal que els empenyeren a actuar per la col·lectivitat com ho van fer. I això, per què? Doncs perquè l'associacionisme català no es podria entendre si no fos per la cooperació i les cooperatives que hi ha hagut al llarg dels dos darrers segles, i per la funció social que han generat per vies diverses, no únicament de treball o de producció, sinó de formació –o autoformació– dels seus components.

Alguns dels volums editats fins ara de la col·lecció
Cooperativistes Catalans

Seguint en aquesta línia, i preveient una variabilitat de punts, es determinaren uns aspectes bàsics, essencials, que no podien faltar en la biografia que s'estudiés. Calia precisar i divulgar el vessant professional i social del personatge biografiat, intentant que les arestes sortissin reflectides en la seva amplitud. Era necessari que es parés atenció al component polític de la persona i de la seva obra, atès que la cooperació era i és una doctrina social estesa amb moltes maneres de pensar. Calia relacionar allò que la persona deia en format oral en el dia a dia (per exemple en assemblees, conferències i debats, recollits en alguns casos a la premsa) i els escrits de gruix doctrinal en forma d'opuscles i llibres, i relacionar-ho també amb allò que realment va fer, per intentar comprendre com podien ser d'encertades, perverses o desviacionistes les pràctiques respecte a unes bones intencions originals. I també interessava saber quina implicació tingué la persona en la creació, consolidació o liquidació d'una cooperativa, atès que el bon cooperador ho és fins en el moment amarg d'una possible dissolució. Assumit el presupòsit inicial, es va determinar que les persones biografiades fossin significatives en àmbits diversos –des de doctrinals fins a l'acció en cooperatives de producció, agràries, de treball, hoteleres, mèdiques, assistencials...– i també en espais molt variats –des del local i el comarcal del país al circuit nacional–, intentant visualitzar la persona en el seu temps i en les tendències polítiques i econòmiques dominants, amb les possibles contradiccions socials en què va viure i actuar, alhora que es determinaven eixos d'ampli abast que aportessin un to personal i humà, que apropiessin la persona a la realitat de la seva relació social.

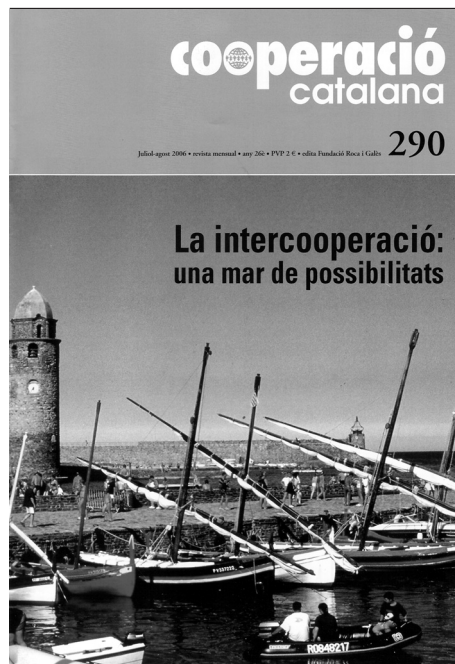
Si aquestes eren les premisses per a la biografia històrica d'una persona allunyada en el temps, la biografia d'una persona en vida ha presentat aspectes afegits, complementaris i diferenciats que calia tenir presents. Hi havia d'entrar, a més, una part d'història oral personal i de persones col·laterals amb qui ell hagués tractat des de la vessant cooperativa. Les aportacions de Ralph Samuel,⁶ amb una important experiència pràctica en l'entrevista, podien resultar d'ajuda, per tal com l'estudi indicat conclouia la reflexió amb una apreciació de pes –que sovint no s'ha valorat com cal– on

afirmava que no s'havia d'ignorar la interioritat i la lingüística de l'entrevista, en el sentit que «l'historiador ha de psicoanalitzar la parla i buscar incansablement el latent dessorra el que ha manifestat [l'entrevistat]». Aquest concepte lligava amb el que havia assenyalat Hobsbawm en l'obra citada anteriorment, que «un aspecte important de la història des de baix és el que les persones corrents recorden, a diferència del que els seus superiors pensen que haurien de recordar». D'aquesta consideració, adaptada a les necessitats de l'entrevista, se n'havia d'extraure una peculiaritat convincent: que al subjecte amb què es treballés se l'havia

d'analitzar pel que deia, per com ho deia, per quan ho deia, i pels motius pels quals ho deia o no ho deia. I aquí va ser on es forjà el veritable sentit d'aprofitar l'oralitat: a partir de la intencionalitat de la pregunta, en el domini previ del tema per part de l'entrevistador, en els recursos que utilitzés (implicant-hi preguntes directes i indirectes), en saber entendre els temps morts de la conversa, en saber formular preguntes de complementarietat perquè l'informant reforçés conceptes, en la pregunta no gaire pertinent o dubtosa per esperonar a parlar, en pensar amb urgència per formular una repregunta davant del dubte en el relat sense que l'entrevistat ho percebés, en generar confiança i voluntat d'entendre el que, costés o no costés, es considerava essencial... Això és el que s'ha demanat, complementat amb preguntes a persones que coneixen el cooperativista en actiu per l'activitat que aquest

ha desenvolupat i que en tenen una opinió formada. En aquesta mateixa línia ha estat útil l'apreciació de Josep Fontana sobre la memòria, assenyalant que s'ha de recuperar el sentit de la naturalesa real de la memòria, «la qual cosa ens ha d'ajudar a entendre com es formen les creences en la consciència dels homes, sense la qual difícilment podríem arribar a explicar satisfactòriament els seus actes».⁷ Tanmateix, no ens apartaríem de la concepció suggeridora de Claudio Magris⁸ quan diu que una persona en evolució arriba a no reconèixer la seva pròpia biografia.

Portada de la revista Cooperació Catalana, on han sortit les ressenyes de tots els volums de la col·lecció Cooperativistes Catalans.

temes-1)

Aquests eixos de sortida –i d’altres– han planat en les vuit biografies que ja s’han publicat, i que tot seguit apuntem destacant-ne els trets bàsics d’economia social: la de Josep M. Rendé i Ventosa (l’Espluga de Francolí 1876 - Cabra del Camp 1925), catalanista conservador, amb acció propagandista destacada en l’època de la Mancomunitat com a cap d’Acció Social Agrària, biografiat per Antoni Gavallda; la d’Antoni Fabra Ribas (Reus 1879 - Cambrils 1958), socialista divulgador i promotor del moviment

Presentació del volum núm. 1 a l’Espluga de Francolí. Parla el presentador Joan Rendé, i a banda i banda l’autor del llibre i el president de la Fundació Roca i Galès.

cooperativista a Espanya i a Amèrica Llatina, estudiat per Pere Anguera; la de Josep Lladó i Quintana (Olost de Lluçanès 1880 - Hyères, França 1963), obrer industrial socialista, dirigent local del moviment cooperatiu de consum a Manlleu, escrita per Josep Casanovas i Prat; la de Sants Boada i Calsada (Sant Feliu de Guíxols 1875-1936), capellà, fundador d’una cooperativa de consum i una de producció a la seva vila natal, lliurada per Àngel Jiménez Navarro; la de Joan Tutau i Vergés (Figueres 1829-1893), difusor del cooperativisme de consum a Catalunya després d’un viatge a Rochdale, escrita per Francesc Ferrer i Gironès; la d’Enric d’Hostalric i Colomer (Lleida 1856 o 1857 - Lloret de Mar 1921), impulsor de la Cambra Agrícola de Lleida i sa Comarca, que reeixí en el foment de l’associacionisme pagès i ha estat estudiat per Enric Vicedo Rius; la de Benet Vigo Trulls (Roses 1918), cooperador que ha excel·lit a crear quatre cooperatives de signe divers –agrària, educativa, de serveis i de mutualisme mèdic– a la població on resideix, presentada per Antoni Gavallda, i la de Josep Roca i Galès (Barcelona 1828 - Gràcia 1891), qui dona nom a la fundació editora dels llibres, teixidor, introductor i divulgador del cooperativisme en periòdics dels anys seixanta del segle XIX, biografiat per Gabriel Plana Gabernet. A aquestes caldrà sumar-hi ben aviat les dues que són a impremta: la de Leonci Soler i March (Manresa 1858-1932) lliurada per Francesc Comas i Closas, i la de Salvador Pagès Inglada (Barcelona 1833-?) que ha escrit Jordi Pomés Vives, a les quals en seguiran d’altres. ■

1. «Documentos personales: historias de vida», en M. García Ferrando; J. Ibáñez; F. Alvira (compiladors), *El análisis de la realidad social. Métodos y técnicas de investigación*, Madrid: Alianza Editorial, 1993. La cita l’extreu de J. Poirier; S. Clapier-Valladon; P. Raybaut, *Les récits de vie*, París: Presses Universitaires de France, 1983.
2. «Biografies», *L’Avenç*. Plecs d’Història Local, núm. 87 (juny 2000).
3. «Gènesi de la història oral als territoris de parla catalana. Aportacions i resultats», *Fonts orals. La investigació a les terres de parla catalana. Actes de les Jornades de la CCEPC*, Valls: CCEPC, Museu d’Història de Catalunya i Cossetània Edicions, 2003.
4. Barcelona: Crítica (Grijalbo Mondadori), 1988. La revisió és del 1998.

5. «Una colección de libros para la recuperación de la historia del cooperativismo», en *Jornadas de investigadores en economía social y cooperativa: Los planes estratégicos en economía social y cooperativa*, Santiago de Compostela: 2006. Organitzades per CIRIEC España i la Universitat de Santiago de Compostela (Facultat de Ciències Econòmiques i Empresariales).
6. «Desprofesionalizar la historia», *Debats*, 10 (València: Institució Alfons del Magnànim i Institució Valenciana d’Estudis i Investigació, 1984).
7. J. FONTANA, «Memòria històrica: convocar els records de coses passades», *L’Avenç*. Plecs d’Història Local, 64 (Barcelona: juliol-agost 1996).
8. «Biografía y novela», *Revista de Occidente*, 220 (Madrid: Fundación Ortega y Gasset, setembre 1989).

JOAN J. PUJADAS. Universitat Rovira i Virgili

HISTÒRIES DE VIDA

En els seus orígens el mètode biogràfic es va anar forjant per una doble via. D'una banda, l'ús sistemàtic de les històries clíniques per part de la psicoanàlisi i de la psicologia social va dur a l'elaboració de biografies a partir de les dades recollides, incorporant els elements testimonials i discursius que manquen en els registres per a un ús merament clínic. Els treballs de Foucault sobre Herculine Barbin (1980) i Pierre Rivière (1984) serien dos magnífics exemples al respecte. D'altra banda, es registra als Estats Units des d'inicis del segle XIX, dins del context de les anomenades guerres índies, un tipus de literatura que podríem anomenar "etnografia de barricada", a mig camí entre la narració d'aventures i una antropologia *avant la lettre*, sorgida de l'interès romàntic de les classes mitjanes de l'est dels EUA per l'exotisme d'unes cultures que mai no havien entès i que havien combatut de manera enèrgica. L'editorial novaiorquesa Dodd, Mead and Co. va respondre a aquesta demanda creant la col·lecció Famous American Indians, on apareixien retrats fets al carbó o l'aquarel·la dels caps indis més famosos, com també breus semblances biogràfiques obtingudes de manera no gaire rigorosa. La publicació d'aquesta literatura abasta tot el segle XIX i, dins d'ella, trobem alguns treballs ja molt rigorosos i sistemàtics, especialment el de Stanley (1852), publicat per la prestigiosa Smithsonian Institution.

El ple desenvolupament del conjunt de tècniques i de la perspectiva epistemològica que comprèn el mètode biogràfic no arriba fins a la creació de l'escola de Chicago a finals de la primera dècada del segle XX. Els etnògrafs de Chicago es caracteritzen per un enfocament humanista i qualitativista, que orienta la manera com s'acosten a la subjectivitat individual i grupal. El seu mètode es basa en la recollida de **documents personals**: autobiografies, diaris personals, correspondència, fotografies i altres registres iconogràfics, així com objectes personals. Tot aquest ric bagatge documental té en les autobiografies l'eix principal que organitza i estructura l'acostament testimonial a la realitat social. Thomas i Znaniecki (1920) són els autors de l'obra més valuosa i reconeguda dins d'aquesta escola sociològica, on es recollia l'autobiografia encarregada pels autors a Vladek, un immigrant d'origen polonès resident a Chicago. També comprenia una voluminosa col·lecció epistolar del mateix Vladek amb la seva família i amics, així com altres col·leccions epistolars d'altres immigrants polonesos. El testimoni humà sobre les dificultats d'adaptació a una nova societat i els seus

èxits i fracassos, així com les respostes i reaccions de les persones de l'entorn immediat, permeten als autors fer una radiografia aprofundida de la situació del principal grup estranger resident al Chicago d'aquells anys, i constitueixen un document valuós i únic. La intensa producció d'estudis basats en l'ús d'autobiografies i altres documents personals arriba fins al llindar dels anys 1940, dècada en què els enfocaments positivistes i quantitativistes s'imposen en la pràctica professional de la sociologia (Pujadas, 1992: 15-26). En el camp de la història, el positivisme de l'hegemònica escola dels *Annales*, com també dels corrents marxistes, endarrerix l'entrada dels estudis històrics en aquesta sensibilitat testimonial i humanista, que té en el corrent de la història de les mentalitats un revulsiu que permet atorgar veu a individus, grups socials i manifestacions de caràcter popular. La història oral, que com a moviment acadèmic i social té un origen anglosaxó, parteix del lema de «donar veu als sense veu», plantejat per Paul Thompson en el seu llibre fonamental *La veu del passat* (1989). Aquests dos corrents es desenvolupen durant els anys vuitanta, però l'impacte que la història oral està tenint a tot el món en els darrers anys és enorme, tant en l'àmbit acadèmic com en el social. Aquesta aliança parteix del principi ètic i moral de defensar el valor democràtic del dret ciutadà a la memòria dels oblidats i dels exclosos, dels oprimits per raons de sexe o de gènere, de

Entrevista biogràfica a un indígena kichwa d'una comunitat al costat de Quito (Ecuador)

temes-2)

lluïta política o sindical, de raça o de cultura. En el cas de Catalunya i de l'Estat espanyol es registra una veritable explosió de memorialisme en els darrers anys que serveix, en part, per compensar el pacte de silenci establert als inicis de la Transició política.¹

Les tècniques de recollida i d'elaboració d'històries de vida

Fins fa poc temps, uns trenta anys aproximadament, la tècnica més usada en les ciències socials per a la recollida d'històries de vida era l'encàrrec per part d'un investigador de l'**autobiografia** d'una persona seleccionada en el marc d'una recerca. Aquest havia estat el procediment que havien seguit Thomas i Znaniecki en el seu treball sobre l'immigrant polonès i, també, el sistema utilitzat per Juan F. Marsal (1972) en el seu estudi de cas d'un emigrant català a l'Argentina. Les limitacions d'aquest procediment són òbvies, ja que malgrat l'autenticitat i la manca de contaminació del document per part dels investigadors, aquests no tenen cap control sobre l'elaboració del text: lapsus de memòria, ocultació deliberada de fets, biaixos temàtics o estil i qualitat de l'escriptura. És cert que, en molts casos, a partir del text original l'investigador treballa amb el subjecte durant un període de temps dilatat per acabar de sistematitzar el fons i la forma de la narració fins establir el text final. El problema, però, és que fent això es perd en bona manera el gran avantatge que podria tenir aquesta tècnica, l'autenticitat.

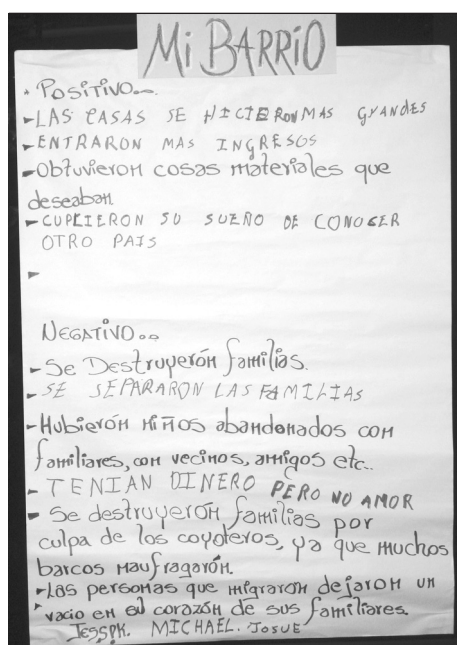
Paral·lelament, existeix un gènere literari, la **biografia**, que normalment es basa en documentació escrita, recollida i sistematitzada per un autor que interpreta, ordena i escriu, *motu proprio*, una narració de fets referits al subjecte biografiat. Aquest sol ser un personatge públic, de vegades un personatge històric. En tots els casos, però, una característica d'aquest gènere és l'absència de testimoni directe de la persona. Un subgènere, molt actual i d'orientació purament comercial, són les biografies per encàrrec de personatges famosos.

Les **històries de vida** pròpiament dites constitueixen la modalitat més sistemàtica d'aplicació del mètode biogràfic. Com a perspectiva epistemològica i com a conjunt de tècniques de recollida, anàlisi i presentació de resultats, es pot afirmar que es tracta d'una perspectiva transdisciplinària, que s'ha nodrit de diferents tradicions acadèmiques dins les ciències socials i humanes. Els elements bàsics del procediment per a l'elaboració d'històries de vida són els següents: Cal començar diferenciant les històries de vida de relat individual, les de relats múltiples i, en tercer lloc, les històries de grup o col·lectives. En qualsevol dels tres casos la tècnica d'obtenció dels relats biogràfics segueix les mateixes normes. La diferència bàsica consisteix en els criteris de selecció de l'informant o informants, d'acord amb els objectius de cada recerca específica.

L'obtenció dels **relats biogràfics** es fa en sessions successives d'entrevistes amb cada informant. No és recomanable que l'investigador utilitzi cap mena de qüestionari per orientar l'obtenció dels relats, sinó que la seva funció és estimular la producció de discurs biogràfic. Això s'aconsegueix proposant que el subjecte narri de manera lliure els seus records sobre les diferents etapes de la seva vida. És molt aconsellable demanar a l'informant que faci servir els seus àlbums de fotografies en les sessions de treball, per tal d'il·lustrar situacions, moments i vivències i, al mateix temps, com a recurs evocador. Després de cada sessió d'entrevista, l'investigador ha de transcriure literalment el text produït. A partir del **registre literal** s'han de crear un seguit de registres paral·lels: un registre cronològic, un registre temàtic i un registre de persones citades. Es poden fer també altres registres en funció dels objectius específics d'una recerca particular. La finalitat d'aquests registres paral·lels,

que tenen la virtut de ser registres sistemàtics, és la de permetre a l'investigador tenir un control del material produït, que en ulteriors entrevistes permeti completar la informació elidida de manera voluntària o per lapsus de memòria. Els registres d'entrevistes anteriors esdevenen el veritable qüestionari sobre el qual cal continuar treballant amb l'informant per arribar a una versió definitiva, que sigui acceptable per

Taller de diagnòstic a la Casa del Migrante (Solana, Equador). Un cas de construcció de la memòria.

ambdues parts. El dret de l'informant a supervisar la versió definitiva de la seva història de vida és prevalent sobre qualsevol altre criteri.²

Alguns exemples

Un dels millors exemples d'**història de vida de relat únic** ens el proporciona Romaní (1983) en *A tumba abierta*, que presenta la trajectòria vital d'El Botas, un personatge marginal de la Ciutat Vella de la postguerra, narrada en tercera persona. Malgrat aquest distanciament narratiu queda clara la coautoria del text final. Un altre text metodològicament impecable és el de Gamella (1990), on es presenta en primera persona la història de vida narrada a l'investigador per Julián, un jove exmorfinòman, fill d'una família treballadora, estructurada i no problemàtica, que es deixa seduir pel món del carrer i que, juntament amb una trajectòria de consum de droga, desenvolupa un estil de vida desajustat i delinqüencial, que el porta a la presó i a centres de rehabilitació en diferents ocasions. La novetat d'aquest treball consisteix en la inclusió de testimonis de l'entorn

familiar i d'amistats de Julián, els quals coneixen de primera mà els fets. Aquests testimonis aporten contextualització i validesa al testimoni principal.

Com a millor exemple de les **històries de vida de relats múltiples** s'ha de reivindicar el treball clàssic d'Oscar Lewis (1972), on Jesús Sánchez i els seus quatre fills parlen de la vida familiar conjunta en relats diferenciats que aporten la vivència personal i la subjectivitat de cadascun dels membres del grup familiar, de l'entorn social en què viuen i de la seva visió de la vida.

Finalment, cal assenyalar la tendència creixent a l'ús de les **històries de vida col·lectives**, que recullen testimonis biogràfics de format molt més reduït que en els casos anteriors per presentar-nos una polifonia de veus que parlen dels problemes d'una professió (Bertaux, Bertaux-Wiame, 1981), de les experiències migratòries a Catalunya dels veïns d'un barri de l'Hospitalet (Botey, 1981), de la mentalitat i els horitzons personals de les mestresses de casa a la Catalunya del franquisme (Comas d'Argemir i altres, 1990) o de les trajectòries d'un conjunt de reclusos que expliquen la seva entrada i l'abandonament del consum d'heroïna (Funes, Romaní, 1985). ■

1. Per tenir una visió de conjunt de les aportacions dels corrents humanistes a les ciències socials, com a reacció als plantejaments positivistes, consulteu el llibre de Plummer (1989).

2. Per ampliar detalladament les fases del procediment es poden consultar els textos següents: Poirier et al. (1983), Portelli (1989), Pujadas (1992, 2000, 2004).

Bibliografia

- D. BERTAUX i I. BERTAUX-WIAME, «Life Stories in Baker's Trade», en D. BERTAUX, *Biography and Society*, Londres: Sage, 1981.
- J. BOTEY, *Cinquanta-quatre relats d'immigració*, Barcelona: Serveis de Cultura Popular, 1981.
- D. COMAS D'ARGEMIR et al., *Vides de dona*, Barcelona: Serveis de Cultura Popular i Editorial Alta Fulla, 1990.
- M. FOUCAULT, *Herculine Barbin*, Nova York: Pantheon, 1980.
- M. FOUCAULT, *Yo, Pierre Rivière*, Barcelona: Tusquets, 1984.
- J. FUNES i O. ROMANÍ, *Dejar la heroína*, Madrid: Cruz Roja Española, 1985.
- J. GAMELLA, *La historia de Julián. Memorias de heroína y delincuencia*, Madrid: Editorial Popular, 1990.
- O. LEWIS, *Los hijos de Sánchez*, Mèxic: Mortiz, 1971.
- J. F. MARSAL, *Hacer la América*, Barcelona: Ariel, 1972.

K. PLUMMER, *Los documentos personales. Introducción a los problemas y la bibliografía del método humanista*, Madrid: Siglo XXI, 1989.

J. POIRIER et al., *Les récits de vie. Théorie et pratique*, Paris: PUF, 1983.

A. PORTELLI, «Historia y memoria. La muerte de Luigi Trastulli», *Historia y Fuente Oral*, núm. 1 (1989), p. 5-32.

J. J. PUJADAS, *El método biográfico. El uso de las historias de vida en ciencias sociales*, Madrid: Centro de Investigaciones Sociológicas, 1992 (reimp. 2002).

J. J. PUJADAS, «El método biográfico y los géneros de la memoria», *Revista de Antropología Social*, 9 (2000), p. 127-158.

J. J. PUJADAS, «Trajectòries socials i històries de vida», en J. J. PUJADAS (coord.), *Etnografia*, Barcelona: Ed. UOC, 2004, p. 224-253.

O. ROMANÍ, *A tumba abierta. Autobiografía de un grifota*, Barcelona: Anagrama, 1983.

J. M. STANLEY, *Portraits of North American Indians*, Washington: Smithsonian Institution, 1852.

W. THOMAS i F. ZNANIECKI, *The Polish Peasant in Europe and America*, Nova York: Dover, 1958, 2 vol. (ed. original de 1920).

P. THOMPSON, *The Voice of the Past. Oral History*, Oxford: Oxford University Press, 1989.

1

2

5

8

9

10

12

Imatge per a la memòria del franquisme. Inauguració del camp de futbol de Vila-rodona, 10 d'agost de 1940.

**MARIA DOLORS BERNAL I
JOAN CORBALAN**

Historiadors

EINES PER A TREBALLS DE MEMÒRIA ORAL

En els darrers anys hem vist l'embranchida que han tingut els treballs de recerca en què s'utilitza la memòria oral gràcies, en bona part, als moviments que des de diversos àmbits vetllen per la recuperació de la memòria històrica. Aquesta proliferació ha donat lloc a recerques de qualitat ben diversa: així, juntament amb treballs metodològicament rigorosos trobem iniciatives que, sense un projecte d'investigació definit, recullen testimonis orals que són qüestionables com a fonts d'informació per a futures investigacions.

En aquest context, i davant la manca d'una eina metodològica general i sintètica que serveixi de guia per treballar la memòria oral, l'Oficina de Patrimoni Cultural de la Diputació de Barcelona va promoure, amb la coordinació de la Coordinadora de Centres d'Estudis de Parla Catalana i la participació de la Direcció General del Memorial Democràtic, un treball d'equip format per investigadors i responsables municipals de patrimoni. A partir de la diversitat d'experiències i el contrast de punts de vista, es van establir uns objectius comuns i un primer guió dels continguts, tenint en compte tres premisses inicials:

La memòria oral és un mètode de treball atractiu i versàtil, però no és senzill. No pot ser una recollida de testimonis orals a l'engròs sense un projecte al darrere, sinó que ha de ser fruit d'una investigació metòdica i rigorosa.

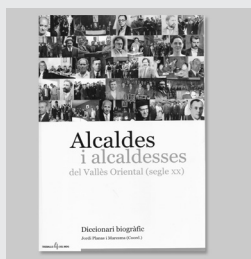
L'elaboració i l'anàlisi de la font oral és un procés continu, no lineal, en el qual mai no s'ha de perdre la visió de conjunt, des del moment inicial en què es planteja la investigació i s'escull el tema fins que es realitza i difon el treball. Però també cal prendre consciència per conservar els documents que recullen la memòria oral, ja que formen part del patrimoni documental i poden ser d'utilitat per a altres investigacions.

La guia s'adreça a investigadors i a grups de treball interessats i implicats de diferents vessants en aquest tipus de recerca. El redactat obert i adaptable la fa útil per universitaris, instituts d'educació secundària, centres d'estudis, etcètera.

El resultat és una guia estructurada en cinc apartats: «Com dissenyar el projecte», «Com treballar l'entrevista», «Com treballar les fonts elaborades», «On i com deixar el treball» i «Com difondre'l». En cap d'ells hi ha models tancats ni solucions definitives, sinó que la intenció és acompanyar els investigadors en aquesta aventura, plantejant els problemes que poden sorgir en cada pas i oferint formes d'afrontar-los.

La guia es publicarà a principis de 2008 i es distribuirà a ajuntaments, centres d'estudis, arxius i altres institucions i entitats.

Serà presentada en una jornada de treball i debat sobre la memòria oral que tindrà lloc al Pati Manig de Barcelona el dia 26 de gener. La guia que tindrà com a títol Eines per a treballs de memòria oral serà el segon volum de la col·lecció «Eines», editada per la Direcció General de la Memòria Democràtica ■

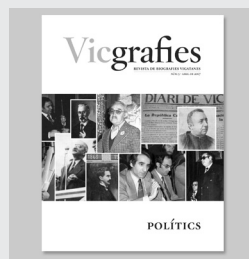
**J. PLANAS I MARESMÀ
(coord.)
Alcaldes i alcaldesses
del Vallès Oriental
(s. XX). Diccionari
biogràfic**

Museu de Granollers, 2006,
300 p., 24€.

La necessitat de tenir biografies de persones que en l'àmbit local hagin fet un paper rellevant és més que certa. En la recerca historiogràfica local, sovint se'ns planteja el dubte de saber qui és qui quan es tracta de personatges que han ocupat càrrecs, bé en la política local o bé en espais sindicals o associatius. No tots ells mereixen biografies llargues i acurades, però sí que és de molta utilitat poder-ne tenir unes referències suficients per poder centrar el personatge. El Museu de Granollers va emprendre l'any 1997 el projecte de recerca que ha conclòs en l'edició d'un extens diccionari biogràfic dels alcaldes i alcaldesses del segle XX del Vallès Oriental. Un projecte d'envergadura que ha comptat amb la col·laboració de 67 autors sota la coordinació de Jordi Planas i Maresma. L'edició del llibre disposa d'una pàgina web complementària (<http://museugranollers.org/alcaldes>) que pretén fer-ne més difusió i alhora ampliar, contrastar i rectificar les informacions recollides en el diccionari. Les més de nou-centes referències biogràfiques ens indiquen l'abast del treball. El llibre, d'un format 21 x 29,7 cm, està llargament il·lustrat amb fotografies que recullen moments de la vida pública dels alcaldes.

En l'elaboració del treball es va partir d'uns paràmetres que permetessin una unificació de criteris en relació a les dades que calia intentar aportar en cada petita biografia: sector econòmic i activitat professional; adscripció política; càrrecs públics, en especial l'acció portada a terme al capdavant de l'ajuntament; participació en associacions d'àmbit local o extralocal (econòmiques, culturals, recreatives); relacions de parentiu, i altres dades biogràfiques que poguessin ser d'interès més enllà de l'àmbit privat. Sens dubte, amb la concreció editorial d'aquest projecte el Museu de Granollers ha creat un model útil i eficaç que convindria imitar.

JOSEP SANTESMASES I OLLÉ

**Vicgrafies.
Revista de biografies
vigitanes**

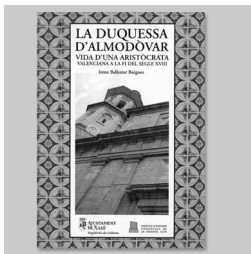
Centre d'Estudis Socials
d'Osona. Polítics, núm 5, abril
2007

L'any 2005, el Centre d'Estudis Socials d'Osona (CESO) va decidir ampliar les activitats que duia a terme habitualment amb la publicació d'una revista titulada *Vicgrafies*, dirigida als ciutadans de Vic i als osonencs en general, el contingut de la qual seria el relat de la història recent dels diversos col·lectius professionals de la ciutat. Es tractava de confeccionar, en cada número, una biografia col·lectiva d'algun dels oficis representatius del teixit econòmic i social vigatà dels dos darrers segles, tot destacant-ne les personalitats més representatives. Així, cada revista constituïria un monogràfic sobre un sector professional de la ciutat de Vic. La recerca s'hauria de fer a partir de l'escassa bibliografia existent i sobretot mitjançant fonts orals, amb la qual cosa s'aconseguiria rescatar de l'oblit una bona part de la microhistòria local, que d'altra manera hauria desaparegut amb la mort dels protagonistes i dels seus descendents.

La iniciativa va tenir una bona acollida per part de les institucions locals (regidoria de Cultura de l'ajuntament, Fundació Institució Puig Porret i els gremis professionals respectius) i es va posar en pràctica amb periodicitat semestral i disseny d'EumoGràfic. El relat biogràfic exposat en cada número es contextualitza en l'àmbit de la història local i en el de la història general, però es procura també destacar l'especificitat de cada gremi i de cada personatge, amb les anècdotes i vivències de què va ser protagonista i la contribució que va fer en el seu moment al conjunt de la ciutat. Les pàgines del *Vicgrafies* contenen un bon aplec d'il·lustracions, requadres amb informacions diverses, bibliografia especialitzada i un índex onomàstic, amb el doble objectiu de fer més àgil i agradable la publicació i proporcionar un bon nivell d'informació. Fins ara s'han publicat cinc números de la revista, dedicats als metges, hostalers, músics, científics i polítics de Vic. En aquests moments s'està preparant el sisè número, que s'ocupa dels esportistes.

MATIES RAMISA VERDAGUER
Coordinador de *Vicgrafies*

DE tria novetats)

Irene BALLESTER
La duquesa d'Almodòvar

Xaló: Ajuntament de Xaló, Regidoria de Cultura; Institut d'Estudis Comarcals de la Marina Alta, 2007. 188 p.

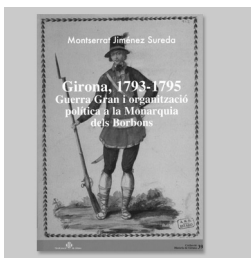
Mitjançant la política de concentració de títols i patrimoni característica de la noblesa de l'Antic Règim, la duquesa d'Almodòvar es convertí en una de les aristòcrates més importants del País Valencià al segle XVIII. L'autora fa èmfasi en les relacions familiars que portaren a aquesta concentració de poder en la persona de la duquesa, així com en les seves possessions a València i a diverses poblacions de la comarca de la Marina Alta, com Ontinyent o Xaló. D'altra banda, també en destaca l'interès per alfabetitzar la població femenina d'aquests municipis, on va crear nombroses escoles per a nenes.

Josep M. GRAU;
R. PUIG
Emigrar per viure

Montblanc: Museu Arxiu de Montblanc i Comarca, 2007. 151 p., 10 €

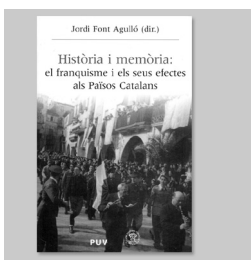
A partir dels primers anys del segle XX, les poblacions de les muntanyes de Prades van començar a perdre habitants, que van començar a emigrar a altres municipis, preferentment del Camp de Tarragona. En aquesta monografia s'estudia aquest important moviment migratori, analitzant-ne les variables demogràfiques i indicant també les poblacions d'origen de les persones i els municipis on es van establir finalment. Per últim, s'estudia el cas concret de la Riba (Alt Camp) i es complementa tota aquesta informació amb uns annexos on es poden trobar el nom, l'edat i altres dades d'aquests emigrants.

M. JIMÉNEZ
Girona, 1793-1795. Guerra Gran i organització política a la Monarquia dels Borbons

Girona: Ajuntament de Girona, 2006. 637 p.

Girona va ser una de les ciutats més afectades per la Guerra Gran, en ser aquest un conflicte eminentment fronterer. En aquesta monografia s'analitza minuciosament l'evolució de l'enfrontament a la ciutat de Girona: any per any, l'autora estudia diferents aspectes de la guerra, com ara l'organització de la defensa de la ciutat per part del poder local gironí, les pèssimes condicions de l'exèrcit borbònic i les conseqüències econòmiques del conflicte. Cal destacar també els apèndixs documentals, amb informació sobre els voluntaris de la Guerra Gran i mapes de la ciutat de Girona en aquesta època.

J. FONT (dir.)
Història i memòria: el franquisme i els seus efectes als Països Catalans

Banyoles: CECB; Publicacions de la Universitat de València, 2007. 400 p., 24 €.

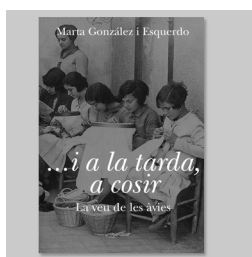
Les aportacions dels Col·loquis de Tardor, celebrats a Banyoles el 2005 i centrats en el franquisme als territoris de parla catalana, es recullen ara en aquest llibre, estructurades en tres àmbits temàtics. El primer analitza diferents aspectes del franquisme des de la perspectiva de la història local, el segon tracta sobre els diferents corrents historiogràfics referents a aquesta època i l'últim se centra en la memòria històrica del franquisme. Cal destacar la participació en aquest recull d'historiadors de l'envergadura de Josep Fontana o Andreu Mayayo, entre altres.

DD.AA
L'Hospitalet, lloc de memòria. Exili, deportació, repressió i lluita antifranquista

L'Hospitalet de Llobregat: Centre d'Estudis de l'Hospitalet, 2007. 467 p., 25 €.

Partint de la Guerra Civil i fins la dècada dels seixanta, el llibre ressegueix les diferents formes de la implacable repressió franquista, a través de la memòria dels ciutadans i ciutadanes de l'Hospitalet que en van ser víctimes. La primera part tracta de les 54 persones de l'Hospitalet deportades als camps nazis. La segona part és fruit del treball del Grup de Recerca i d'Anàlisi de l'Hospitalet Antifranquista sobre el testimoni oral de 46 persones entrevistades, i inclou una aportació sobre els 23 hospitalencs afusellats al Camp de la Bota.

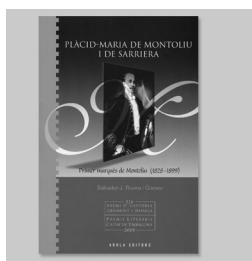
Marta GONZÁLEZ ESQUERDO

... i a la tarda, a cosir.

La veu de les àvies

Manresa: Centre d'Estudis del Bages, 2007. 289 p., 12 €.

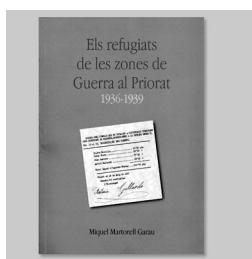
Mitjançant diverses entrevistes, l'autora s'endinsa en la memòria d'una trentena de dones de la comarca del Bages, nascudes entre 1906 i 1941. Aquestes dones han explicat com era la vida quotidiana durant la seva infància i joventut, estructurant aquesta informació de manera cronològica. Podem destacar els records de les entrevistades referents a l'escola, a la Guerra Civil i a la incorporació al món laboral, ja que moltes d'elles treballaven a la indústria tèxtil de la zona.

S.-J. ROVIRA
Plàcid-Maria de Montoliu i de Sarriera.
Primer marquès de Montoliu (1828-1899)

Tarragona: Arola Editors, 2007. 214 p., 21 €.

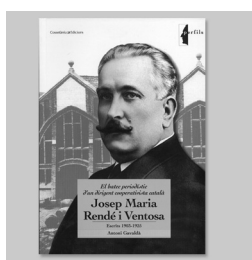
Plàcid-Maria de Montoliu va ser un dels personatges més importants de la Tarragona del segle XIX: va ostentar diversos càrrecs públics, com ara l'alcaldia de Tarragona o la presidència de la Diputació, i seguí la seva carrera política a Madrid, on va ser diputat i senador. També destaca l'empremta del marquès de Montoliu dins del món cultural tarragoní, on va participar activament en institucions com ara la Societat Arqueològica Tarraconense o la Comissió de Monuments. Aquesta biografia es complementa amb un complet estudi genealògic de la família Montoliu, que abasta del segle XI al XX.

M. MARTORELL
Els refugiats de les zones de Guerra al Priorat (1936-1939)

[Falset]: Arxiu Comarcal del Priorat; Centre Cultural i Recreatiu La Unió, 2006. 185 p., 12 €.

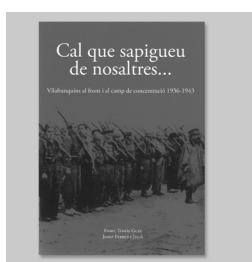
Durant la Guerra Civil, les poblacions del Priorat, com moltes altres de Catalunya, van rebre un important nombre de refugiats de diferents llocs de l'Estat espanyol considerats zones de guerra. Aquest treball fa un estudi minuciós del fenomen, estudiant-ne l'organització des de la Generalitat republicana, comptabilitzant exhaustivament el nombre de refugiats a tota la comarca, poble per poble, i establint un índex onomàstic d'aquests refugiats, indicant-ne també la procedència.

Antoni GAVALDA
El batec periodístic d'un dirigent cooperativista català:
Josep Maria Rendé i Ventosa

Valls: Cossetània Edicions, 2007. 237 p., 18,50 €.

Josep Maria Rendé va ser un dels principals teoritzadors del cooperativisme agrari al Camp de Tarragona i en especial al seu poble, l'Espluga de Francolí, on va materialitzar totes les seves idees en l'edifici cooperatiu. Com a exponent de la burgesia catalanista de l'època, formà part de la Mancomunitat, de la qual fou nomenat cap d'Acció Social Agrària. Des d'aquest càrrec va continuar divulgant les seves teories cooperativistes, mitjançant una gran quantitat d'articles en diversos mitjans escrits. Setanta-cinc d'ells es poden trobar en aquest estudi, classificats segons la temàtica.

Enric TOMÀS GUIX i Josep FERRER I JULIÀ

Cal que sapiguen de nosaltres...

Vilafranca del Penedès: Ajuntament de Vilafranca del Penedès, 2006. 398 p.

Mitjançant l'entrevista, s'han recollit els testimonis d'una vintena de vilafranquins que van viure la Guerra Civil al front, en un llibre que inclou també fragments de cartes i d'un dietari. A més del conflicte, les narracions moltes vegades fan esment de l'època de la República, el 6 d'octubre de 1934, el 18 de juliol de 1936 i la revolució posterior. Els testimonis expliquen les vicissituds passades als diferents fronts de guerra i com, en finalitzar aquesta, van ser fets presoners; igualment relaten els períodes passats a camps de concentració, els judicis i, en molts casos, posterior servei militar amb els «nacionals». És la visió dels qui, de manera voluntària o sobretot per lleva, van haver d'anar al front.

noticiari

127

Consell de redacció: Victòria Almuni, Josep Casanovas, Narcís Figueras, Antoni Gavalrà, Oriol Granados, Oscar Jané, M. Carme Jiménez, Marina Miquel, Conxita Mir, Vicent Olmos, Lourdes Plans, Joan Peytaví, Joaquim M. Puigvert, Mercè Renom, Pedro Rujula, Enric Saguer, Sebastià Serra, Carles Santacana, Gemma Tribó, Carles Vicente, Francesc Viso.

1 Agenda

- **III Seminari sobre «Patrimoni literari i territori. Models i formats».** Móra d'Ebre i Benissanet, del 8 al 10 de novembre de 2007. Organitzen: Institució de les Lletres Catalanes, Espais Escrits, Associació Cultural Artur Bladé i Desumvila, Institut Ramon Muntaner, Fira del Llibre i l'Autor Ebrencs, Ajuntament de Benissanet i Ajuntament de Móra d'Ebre.
- **IV Espai Despuig. «La recerca local davant les problemàtiques del segle XXI».** Vilafranca del Penedès, 10 de novembre. Organitzen: Institut Ramon Muntaner i Institut d'Estudis Penedesencs.
- **IV Trobades Culturals del Pirineu.** Montanui, 10 de novembre. Organitzen: Centre d'Estudis Ribagorçans, Institut d'Estudis Aranens, Ecomuseu de les Valls d'Àneu, Col·lectiu Pirineus Culturals, Societat Andorrana de Ciències, Àmbit de Recerques del Berguedà i Centre d'Estudis Ceretans.

- **Congrés: «La societat industrial al País Valencià».** Alcoi, 11 de novembre. Organitza: Centre Alcoià d'Estudis Històrics i Arqueològics.
- **I Trobada d'Entitats de Recerca Local i Comarcal del Maresme.** Mataró: 17 de novembre de 2007. Organitzen: Centre d'Estudis Argentonins, Centre d'Estudis de Sant Cebrià, Museu Arxiu de Santa Maria – Centre d'Estudis Locals de Mataró, Arxiu Comarcal de Mataró, Coordinadora de Centres d'Estudis de Parla Catalana i Institut Ramon Muntaner.
- **Simposi: «Les vil·les romanes a la Tarraconense. Implantació, evolució i transformació.** Estat actual de la investigació del món rural en època romana». Lleida, del 28 al 30 de novembre. Organitza: Fundació Pública Institut d'Estudis Ilerdencs
- **Exposició: Francesc Gimeno i els paisatges del Montgrí.** Torroella de Montgrí, fins al 30 de gener de 2008. Organitza: Can Quintana. Museu de la Mediterrània. ■

2 Noticiari

- La Coordinadora de Centres d'Estudis de Parla Catalana ha estat distingida amb el Premi Nacional de Patrimoni Cultural. Creada l'any 1992, actualment aglutina 86 centres d'estudis. Amb la Generalitat de Catalunya, va constituir l'any 2003 l'Institut Ramon Muntaner, Fundació Privada dels Centres d'Estudis de Parla Catalana. El lliurament del premi tindrà lloc el dia 24 de novembre al teatre Fortuny de Reus.
- La jornada d'estudi «Cultura i recerca local al segle XXI: dels erudits als centres d'estudis» es va celebrar el dia 15 de setembre a Calonge, amb una notable participació. L'evolució històrica del procés que ha conduït el pas dels erudits locals, explicitada per ponents i comunicants, va concloure amb una taula rodona i un debat participat

- sobre les propostes de futur. Les jornades han estat organitzades en memòria de l'erudit local Pere Caner (1922-1982).
- El dia 17 de setembre es va presentar al castell de Cornellà la Comissió Cívica del Patrimoni del Baix Llobregat, organisme impulsat pel Centre d'Estudis del Baix Llobregat que ha d'esdevenir un marc de referència per a l'observació, l'avaluació i la mediació en l'àmbit cultural i natural de la comarca. La comissió està formada per 16 persones procedents de diversos municipis del Baix Llobregat, que tindrà com a missió recollir informació sobre el patrimoni de la comarca que calgui valorar, deliberar sobre el seu interès i emetre dictàmens que en molts casos serviran per iniciar procediments adequats de preservació i estudi. ■

